

КЛАСИЧНИЙ ПРИВАТНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра інформаційних технологій та дизайну

СИЛАБУС

навчальної дисципліни
«ІНКЛЮЗИВНЕ НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ»

КОНТАКТНА ІНФОРМАЦІЯ ТА ТЕХНІЧНА ДОПОМОГА
(включаючи електронну пошту, робочий час / місцезнаходження тощо).

Викладач (-і)	Дяченко Марія Дмитрівна
Контактний тел.	+38(096)930-67-76
Е-mail:	m.d.dyachenko@gmail.com
Сторінка курсу на сайті підтримки навчальних програм КПУ	http://www.zhu.edu.ua/cpu_edu/course/view.php?id=5201
Консультації	<i>Очні консультації:</i> за графіком консультацій, а. 323, головний корпус КПУ; zoom (535-619-7104, код доступу: 123454); Google Meet (https://meet.google.com/hff-cbqx-nwp); Viber, Telegram, WhatsApp <i>Консультації off-line:</i> шляхом повідомлення на сторінці навчальної дисципліни сайту підтримки навчальних програм КПУ (http://www.zhu.edu.ua/cpu_edu/course/view.php?id=5201)

АНОТАЦІЯ

Навчальна дисципліна «Інклюзивне навчання у закладах загальної середньої освіти» є складником циклу професійної підготовки майбутніх педагогів, спрямованим на: формування системи професійних компетентностей, необхідних для забезпечення якісної та доступної освіти дітям з особливими освітніми потребами; оволодіння методикою адаптації та модифікації освітнього процесу відповідно до індивідуальних можливостей кожного учня; розвиток у майбутніх вчителів інформатики здатності до взаємодії в команді психолого-педагогічного супроводу в умовах інклюзивного середовища; виховання інклюзивної культури, толерантності; підготовку здобувачів до розробки та реалізації індивідуальних траєкторій розвитку учнів з урахуванням їхніх психофізіологічних особливостей.

Курс охоплює вивчення теоретичних основ інклюзивної освіти як гуманістичної парадигми сучасної школи, аналіз нормативно-правового забезпечення інклюзивного навчання учнів з ООП на національному та міжнародному рівнях, опанування категоріального апарату спеціальної та інклюзивної педагогіки та застосування їх в процесі майбутньої педагогічної діяльності в умовах інклюзивного середовища в закладах загальної середньої освіти.

Особливістю курсу «Інклюзивне навчання у закладах загальної середньої освіти» для спеціальності 014 Середня освіта освітня програма: Інформатика є його спрямованість на підготовку здобувачів першого (бакалавського) рівня вищої освіти до: інтеграції учнів з особливими освітніми потребами в загальний процес вивчення інформатики в умовах інклюзивного класу; впровадження допоміжних інформаційно-комунікаційних технологій для забезпечення рівного доступу учнів (з типовим розвитком і з ООП) до цифрової освіти; застосування ІТ-інструментів для індивідуалізації навчання, що дозволяє дитині з ООП працювати у власному темпі; формування безпечного цифрового середовища, спрямованого на запобігання кібербулінгу та соціалізацію учнів з особливими освітніми потребами.

Освітній процес з дисципліни здійснюється за такими формами: навчальні заняття; самостійна робота; контрольні заходи. Видами навчальних занять згідно з навчальним планом є: лекції, практичні заняття, а також консультації.

Практичні заняття передбачають: розв'язання завдань на закріплення теоретичного матеріалу; розв'язання типових завдань за зразком та перевірку засвоєння навчального матеріалу під час аудиторних занять; активного застосування інформаційних технологій та прикладного програмного забезпечення.

Самостійна робота проводиться під час аудиторних занять та в час, вільний від обов'язкових навчальних занять, без участі викладача шляхом самостійного опрацювання лекційного матеріалу, виконання індивідуальних домашніх завдань з кожного модуля курсу. Повний курс лекційного матеріалу та методичні рекомендації до виконання індивідуальних домашніх завдань розміщено на сторінках дисципліни сайту підтримки навчальних програм Класичного приватного університету.

Консультації призначені для роз'яснення студентам теоретичних або практичних питань під час очних зустрічей з викладачем та шляхом повідомлення на сторінці навчальної дисципліни сайту підтримки навчальних програм.

Засвоєння навчального матеріалу перевіряється за допомогою поточного контролю, який здійснюється на практичних заняттях у формі усних відповідей та самостійних робіт, перевірки виконання домашніх завдань, виконання практичних робіт з використання технік та методів розвитку комунікативних мовленнєвих умінь вчителя та учнів й індивідуальних домашніх завдань. Для визначення результатів модульного та підсумкового контролю використовується система накопичення балів, яка стимулює систематичну роботу студента протягом семестру.

Підсумковий (семестровий) контроль після завершення 8 семестру здійснюється у формі усного заліку.

ФОРМАТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Загальна кількість годин – 90 год., у т. ч. 48 годин аудиторних занять і 48 годин самостійної роботи студента. Кількість кредитів ECTS – 3.

Всього кредитів	Всього годин	Аудиторних годин	У тому числі			Самост. робота
			Лекції	Лаборат.	Семінар./практ.	
3	90	42	28	-	14	48

ОЗНАКИ ДИСЦИПЛІНИ

Курс (рік навчання)	Семестр	Цикл підготовки	Нормативна/вибіркова
4	8	Професійна	Нормативна

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета навчальної дисципліни: формування у здобувачів системи теоретичних знань і практичних навичок щодо організації освітнього процесу для учнів з ООП в умовах інклюзивного класу закладу загальної середньої освіти.

Завдання навчальної дисципліни:

- формування у здобувачів чіткого розуміння філософії інклюзивного навчання як процесу трансформації загальної освіти;
- формування у майбутніх учителів готовності до педагогічної діяльності в інклюзивному класі;
- формування у здобувачів умінь проектувати психологічно безпечне й педагогічно комфортне освітнє середовище з дотриманням вимог законодавства щодо охорони життя й здоров'я учнів та з використанням технологій здоров'язбереження;
- формування здатності налагоджувати ефективну взаємодію з учнями та батьками, в складі команди психолого-педагогічного супроводу дитини з ООП.

У результаті вивчення дисципліни здобувачі повинні знати:

- нормативно-правову базу щодо інклюзивної освіти.
- концептуальні засади інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти;
- психолого-педагогічні особливості дітей з різними нозологіями (порушення зору, слуху, опорно-рухового апарату, інтелектуального розвитку, аутистичного спектра тощо);
- методику супроводу дітей з ОПП (структуру та алгоритм розробки індивідуальної програми розвитку та індивідуального навчального плану);
- специфіку командної взаємодії: ролі та обов'язки фахівців у команді супроводу (вчителя, асистента вчителя, корекційних педагогів, батьків);
- особливості оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами.

Після вивчення дисципліни здобувачі повинні вміти:

- адаптувати та модифікувати навчальні матеріали, зміст уроків та освітнє середовище інклюзивного класу до потреб конкретної дитини;
- застосовувати інклюзивні стратегії, використовувати методи диференційованого викладання та технології багаторівневого навчання;
- дотримуватися принципів педагогічної етики, зокрема деонтології у спілкуванні з дітьми з ООП та їхніми батьками;
- забезпечувати толерантне психоемоційне середовище в інклюзивному класі та сприяти

соціалізації кожного учня, зокрема дітей з ООП;

– взаємодіяти з асистентом вчителя та іншими фахівцями для забезпечення цілісного підходу до навчання.

Відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалавра галузі знань 01 Освіта/Педагогіка спеціальності 014 Середня освіта, освітня програма: Інформатика вивчення дисципліни «Інклюзивне навчання у закладах загальної середньої освіти» сприяє формуванню **компетентностей та програмних результатів навчання.**

Інтегральна компетентність:

ІК. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі у галузі середньої освіти, що передбачає застосування теоретичних знань і практичних умінь з наук предметної спеціальності, педагогіки, психології, теорії та методики навчання і характеризується комплексністю та невизначеністю умов організації освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти.

Загальні компетентності:

ЗК 4. Здатність до партнерської взаємодії та командної роботи. Уміння працювати в команді, здатність до конструктивного діалогу та співпраці з колегами, батьками, учнями на засадах педагогіки партнерства.

ЗК 5. Соціально-громадянська відповідальність. Розуміння суспільної значущості професії вчителя, здатність діяти свідомо, керувачись принципами демократії, прав людини, етики та поваги до культурного різноманіття.

Спеціальні (фахові) компетентності:

СК 2. Методична компетентність. Здатність здійснювати добір змісту, методів, форм та засобів навчання інформатики згідно з концепцією НУШ, проектувати сучасний урок та позакласну діяльність.

СК 5. Психолого-педагогічна компетентність. Здатність враховувати вікові, психологічні та індивідуальні особливості учнів при побудові освітньої траєкторії та підтримці позитивного мікроклімату в класі.

СК 6. Інклюзивна компетентність. Здатність організувати навчання та виховання дітей з особливими освітніми потребами, адаптувати навчальне середовище та матеріали до вимог інклюзивної освіти.

СК 7. Оцінювально-аналітична компетентність. Здатність здійснювати моніторинг навчальних досягнень учнів, застосовувати технології формувального оцінювання та проводити аналіз ефективності власної викладацької діяльності.

Програмні результати навчання:

РН 8. Впроваджує принципи інклюзивної освіти та інклюзивного навчання для забезпечення рівного доступу здобувачів до якісної освіти.

РН 9. Організовує безпечне та розвивальне освітнє середовище, застосовує здоров'язбережувальні технології у професійній діяльності.

РН 12. Визначає світоглядні орієнтири професійної діяльності; діє на засадах демократичних цінностей та поваги до прав і свобод людини; здійснює виховну діяльність.

РН 13. Застосовує знання з психології та педагогіки для розуміння вікових особливостей учнів та побудови конструктивної взаємодії.

ПЛАН КУРСУ

Назва змістових модулів та тем	Лекц.	Практ (сем.)	Завдання для самостійної роботи
Змістовий модуль № 1. Теоретико-методологічні та нормативно-правові засади інклюзивного навчання.			
Тема 1.1. Концептуальні засади процесу інклюзивного навчання в закладах загальної середньої освіти.	4		1. Підготовка до практичних занять, опрацювання матеріалу лекцій та навчальної літератури. 2. Виконання поточних домашніх завдань. 3. Опрацювання питань: «Інклюзивна освіта як модель соціального устрою: генезис, понятійно-термінологічні визначення та основні принципи»; «Філософія та цінності інклюзивного навчання».
Тема 1.2. Нормативно-правове забезпечення інклюзивного навчання учнів з особливими освітніми потребами в ЗЗСО.	2		1. Підготовка до практичних занять, опрацювання матеріалу лекцій та навчальної літератури. 2. Виконання поточних домашніх завдань. 3. Опрацювання питань: «Аналіз міжнародного законодавства у галузі інклюзивної освіти»; «Законодавчі акти щодо організації інклюзивної освіти у закладах загальної середньої освіти України».
Тема 1.3. Вітчизняний та зарубіжний досвід розвитку інклюзивної освіти.	2	2	1. Підготовка до практичних занять, опрацювання матеріалу лекцій та навчальної літератури. 2. Виконання поточних домашніх завдань. 3. Опрацювання питань: «Аналіз досвіду розвитку інклюзивної освіти в країнах Європи», «Аналіз досвіду розвитку інклюзивної освіти в США, Канаді, Японії».
Тема 1.4. Категорії дітей з особливими освітніми потребами. Класифікація рівнів підтримки в освітньому процесі.	2	2	1. Підготовка до практичних занять, опрацювання матеріалу лекцій та навчальної літератури. 2. Виконання поточних домашніх завдань. 3. Опрацювання питань: «Алгоритм визначення рівня підтримки учнів з ООП»; «Соціальні категорії дітей з особливими освітніми потребами».
Всього:	10	4	16
Змістовий модуль 2. Сучасний стан організації інклюзивного навчання в ЗЗСО в Україні.			
Тема 2.1. Методичне забезпечення інклюзивної освіти учнів з ООП.	4		1. Підготовка до практичних занять, опрацювання матеріалу лекцій та навчальної літератури. 2. Виконання поточних домашніх завдань. 3. Опрацювання питань: «Вплив інклюзивної освіти на розвиток та соціалізацію учнів з ООП»; «Індивідуальна траєкторія навчання учня з ООП у закладі загальної середньої освіти»; «Особливості формування інклюзивної культури в учнів, запобігання булінгу та кібербулінгу».
Тема 2.2. Особливості організації безпечного педагогічно комфортного інклюзивного освітнього середовища в ЗЗСО.	4	2	1. Підготовка до практичних занять, опрацювання матеріалу лекцій та навчальної літератури. 2. Виконання поточних домашніх завдань. 3. Опрацювання питань: «Безбар'єрне фізичне та психічне освітнє середовище в інклюзивному класі»; «Моніторингово-консультативний та розвивально-підтримувальний складники інклюзивного освітнього середовища»; «Психологічна безпека та емоційний комфорт в інклюзивному класі».
Тема 2.3. Корекційно-розвивальна робота в контексті інклюзивного навчання в закладі загальної середньої освіти.	2	2	1. Підготовка до практичних занять, опрацювання матеріалу лекцій та навчальної літератури. 2. Виконання поточних домашніх завдань. 3. Опрацювання питань: «Психоемоційне розвантаження учнів з ООП»; «Функції вчителя та асистента вчителя у забезпеченні єдиного підтримувального процесу дітей з ООП»; «Використання спеціальних програм-тренажерів як сучасного інструменту для розвитку логіки, дрібної моторики чи мовлення»; «Кібербезпека учнів з ООП (розробка адаптованих інструкцій щодо безпечної поведінки учня в інтернеті)».
Всього:	10	4	16

Назва змістових модулів та тем	Лекц.	Практ (сем.)	Завдання для самостійної роботи
Змістовий модуль 3. Психолого-педагогічний супровід учнів з особливими освітніми потребами.			
Тема 3.1. Професійне співробітництво в інклюзивному навчальному закладі.	4	2	1. Підготовка до практичних занять, опрацювання навчальної літератури. 2. Виконання поточних домашніх завдань. 3. Опрацювання питань: «Команда психолого-педагогічного супроводу учня з ООП»; «Ролі вчителя, асистента вчителя, практичного психолога та батьків»; «Місце вчителя інформатики у структурі професійного співробітництва».
Тема 3.2. Роль родини в процесі інтегрування дитини з особливими потребами в соціокультурне середовище.	4	2	1. Підготовка до практичних занять, опрацювання навчальної літератури. 2. Виконання поточних домашніх завдань. 3. Опрацювання питань: «Робота з батьками. Партнерство та підтримка родин, які виховують дітей з ООП»; «Створення ефективної моделі виходу з конфліктної ситуації»; «Способи попередження конфліктів у професійній діяльності вчителя»
Тема 3.3. Організація професійної діяльності вчителя інформатики в умовах інклюзивного навчання..		2	1. Підготовка до практичних занять, опрацювання навчальної літератури. 2. Виконання поточних домашніх завдань. 3. Опрацювання питань: «Професійна готовність майбутнього вчителя інформатики до інклюзивної освіти»; «Модель підтримувальної діяльності вчителя інформатики в інклюзивному класі ЗЗСО»; «Зміна змісту навчання, методів подачі матеріалу та системи оцінювання під потреби конкретної дитини»; «Організація уроку інформатики в інклюзивному класі з урахуванням освітніх труднощів учнів з ООП».
Всього:	8	6	16
Разом:	28	14	48

ФОРМИ КОНТРОЛЮ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

У процесі вивчення навчальної дисципліни «Інклюзивне навчання у закладах загальної середньої освіти» застосовуються такі види контролю:

1. Поточний контроль – здійснюється впродовж семестру шляхом опитування на семінарських (практичних) заняттях, перевірки виконання домашніх завдань, виконання практичних робіт. За змістом він охоплює перевірку ступеня засвоєння студентом навчального матеріалу, який охоплюється темою лекційного та семінарського заняття, уміння самостійно опрацьовувати навчально-методичну літературу, здатність осмислювати зміст теми, вміння публічно та письмово репрезентувати певний матеріал, виконання завдань самостійної роботи.

2. Підсумковий семестровий контроль – здійснюється у формі усного екзамену відповідно до графіка освітнього процесу.

Для оцінювання студентів використовується система накопичування балів. Згідно з «Положенням про організацію освітнього процесу в КПУ» підсумкова оцінка з дисципліни виставляється за 100-бальною шкалою з переведенням у національну шкалу та шкалу ECTS.

Бали нараховуються за виконання завдань аудиторної роботи, домашніх завдань до практичних занять, індивідуальних домашніх завдань, самостійних робіт.

Результати поточного контролю здобувачів вищої освіти є складниками підсумкової оцінки з дисципліни.

Оцінка рівня роботи студента впродовж семестру під час навчальних занять та самостійної роботи здійснюється у межах 80 балів. Максимальна оцінка за екзамен – 20 балів.

Розподіл балів поточного та підсумкового (семестрового) оцінювання

8 семестр

Контрольний захід	Бали
Змістовий модуль №1	25
Поточний контроль (робота на заняттях, опитування, домашні завдання)	20
Індивідуальне домашнє завдання №1	5
Змістовий модуль №2	25
Поточний контроль (робота на заняттях, опитування, домашні завдання)	20
Індивідуальне домашнє завдання №2	5
Змістовий модуль №3	30
Поточний контроль (робота на заняттях, опитування, домашні завдання)	20
Індивідуальне домашнє завдання №3	5
Індивідуальне домашнє завдання №4	5
Екзамен	20

Критерії оцінювання

Відмінно (А): здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 014 Середня освіта. Інформатика – вільно володіє нормативно-правовою базою щодо інклюзивної освіти, концептуальними засадами інклюзивного навчання в закладах загальної середньої освіти та методикою супроводу дітей з ОПП; добре знає психолого-педагогічні особливості дітей з різними нозологіями (порушення зору, слуху, опорно-рухового апарату, інтелектуального розвитку, аутистичного спектра тощо) та специфіку командної взаємодії: ролі та обов'язки фахівців у команді супроводу (вчителя, асистента вчителя, корекційних педагогів, батьків); розуміє особливості оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами.

Добре (В, С): здобувач добре володіє нормативно-правовою базою щодо інклюзивної освіти, концептуальними засадами інклюзивного навчання в закладах загальної середньої освіти та методикою супроводу дітей з ОПП; знає психолого-педагогічні особливості дітей з різними нозологіями та специфіку командної взаємодії: ролі та обов'язки фахівців у команді супроводу (вчителя, асистента вчителя, корекційних педагогів, батьків); в основному розуміє особливості оцінювання навчальних досягнень учнів з особливими освітніми потребами, але допускає незначні помилки.

Задовільно (D, E): здобувач поверхово володіє нормативно-правовою базою щодо інклюзивної освіти, концептуальними засадами інклюзивного навчання в закладах загальної середньої освіти та методикою супроводу дітей з ОПП; поверхово засвоїв / не засвоїв психолого-педагогічні особливості дітей з різними нозологіями та специфіку командної взаємодії; у відповідях допускає суттєві помилки.

Шкала оцінювання: 100-бальна, національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за шкалою ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90-100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
75-81	C		
67-74	D	задовільно	
60-66	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основні навчальні ресурси

1. Бартенева І. О. Соціалізація особистості в умовах інклюзивного освітнього середовища. *Перспективи та інновації науки*. 2021. № 2(2). С. 11–22. (12 с.) URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/pis/article/view/288>.
2. Данілавичюте Е. А., Литовченко С. В. та ін. Стратегії викладання в інклюзивному класі : навчально-методичний посібник. Київ : Видавнича група «Атопол», 2016. 254 с.
3. Дяченко М. Комунікативний аспект корекційної діяльності логопеда в умовах інклюзивного освітнього середовища. *Наука і молодь – 2024: пріоритетні напрями глобалізаційних змін* : Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції (17 квітня 2024 р., м. Київ). Київ: ДЗВО «УМО», 2024. 717 с. URL: <http://umo.edu.ua/materiali-konferencij-nimp>. С. 91–95.
4. Дяченко М. Д. Методичне забезпечення процесу формування толерантності учнів в умовах інклюзивного середовища. *Позиціонування закладів освіти на ринку освітніх послуг в умовах воєнного стану* : матеріали IV Всеукраїнського науково-методологічного семінару 29 жовтня 2025 р. Київ – Бориспіль: ДЗВО «Університет менеджменту освіти». 2025. URL: <http://umo.edu.ua/materiali-konferencij-nimp>.
5. Дяченко М. Д., Романова Т. А. Особливості корекційно-розвивальної діяльності майбутнього логопеда в умовах інклюзивного освітнього простору. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2023 р. № 91. С. 91–95. URL: <http://www.pedagogjournal.kpu.zp.ua/archive/2023/91/18.pdf>.
6. Дяченко М. Д. Педагогічні умови розвитку толерантності здобувачів початкової освіти в інклюзивному середовищі. *Вісник науки та освіти* : електронний журнал. 2025. № 10(40). С. 1608–1623. URL: <https://perspectives.pp.ua/index.php/vno/article/view/31219/31180>.
7. Дяченко М. Д. Педагогічні умови формування комунікативної культури молодших школярів в умовах інклюзивного освітнього простору. *Саморозвиток у професійному становленні освітянина та науковця. Світові тренди та українські традиції* : матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 6 листопада – 17 грудня 2023 року. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2023. 148 с. С. 46–48.
8. Дяченко М. Д. Толерантність в інклюзивному освітньому середовищі як умова безбар'єрності та самореалізації учнів з особливими освітніми потребами. *Global trends in science and education : the 11th International scientific and practical conference (November 17-19, 2025) SPC "Sci-conf.com.ua"*, Kyiv, Ukraine. 2025. 1228 р. С. 491–496. URL: <https://sci-conf.com.ua/wpcontent/uploads/2025/11/GLOBAL-TRENDS-IN-SCIENCE-AND-EDUCATION-17-19.11.25.pdf>.
9. Дяченко М. Д. Формування толерантності учнів в інклюзивному класі початкової школи. *Інклюзивна освіта: ідея, стратегія, результат* : матеріали V Всеукраїнської міждисциплінарної науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Тернопіль, 22–23 травня 2025 р.) / Упоряд. З. Удич, І. Шульга, О. Гаврилевська. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2025. 504 с. С. 118–126.
10. Дяченко М. Формування у майбутніх логопедів готовності до моделювання інклюзивного розвивального освітнього простору. *Інклюзивна освіта: ідея, стратегія, результат* : матеріали IV Всеукраїнської міждисциплінарної науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Тернопіль, 25 квітня 2024 р.) / Упоряд. З. І. Удич, І. М. Шульга. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2024. 370 с. С. 78–84.
11. Інклюзивний клас : асистенти вчителя допомагають учням з особливими освітніми потребами. URL: <https://studway.com.ua/inklyuzivniyklas/>.
12. Колупасва А. А., Таранченко О. М. Інклюзія: покроково для педагогів: навчально-методичний посібник (Серія «Інклюзивна освіта»). Київ, 2023. 232 с.
13. Колупасва А. А., Таранченко О. М. Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі : навчально-методичний посібник. Харків : Вид-во «Ранок», 2019. 304 с.

14. Колупаєва А. А., Таранченко О. М. Організація інклюзивного навчання в умовах воєнного стану: практичні поради педагогам. Київ : Видавнича група «АТОПОЛ», 2024. 148 с.
15. Компанець Н. М. та ін. Індивідуальна програма розвитку дитини з особливими освітніми потребами: від висновку ІРЦ до реалізації. Київ : Шкільний світ, 2022. 120 с.
16. Концепція інклюзивної мистецької освіти : Наказ МКМС від 27.01.2020 № 339. URL: <https://arts.gov.ua/misteczka-osvita/konczepczija-rozvytku-inklyuzuynoyi-osvity/>.
17. Кравченко Г. Ю., Дяченко М. Д., Рожнова Т. Є. Інтеграція толерантності в громадянське виховання в контексті інклюзивної освіти: соціальний аспект. *Суспільство та національні інтереси* : електронний науковий журнал. 2025. № 11(19). С. 243–254. <https://perspectives.pp.ua/index.php/sni/article/view/31038/31004>.
18. Кузава І. Б. Інклюзивна освіта дітей дошкільного віку: монографія. Луцьк : ПП Іванюк В. П., 2020. 345с.
19. Кузава І. Б. Інтегрований підхід до інклюзивної освіти осіб із порушеннями зору : монографія [Кол.авт.: Н. А. Савчук, Ю. П. Симончук, Л. П. Стасюк, І.Б. Кузава, В. В. Терпелюк, Ю. Й. Тулашвілі] / за заг. ред. Ю. Й. Тулашвілі. Луцьк : ПП Іванюк В. П., 2019. 344 с.
20. Кузава І.Б. Психолого-педагогічні аспекти організації дошкільної інклюзивної освіти. Напрями та перспективи інклюзивного навчання людей з порушеннями зору в українському освітньому просторі : монографія. Науково-методична лабораторія з питань дидактичних технологій інклюзивного та інтегрованого навчання суб'єктів освіти з порушеннями зору Інституту педагогічних технологій (Луцьк) АПН України / за ред. Ю. Й. Тулашвілі. Луцьк: ВМА «ТЕРЕН», 2019. 264 с.
21. Кузава І. Б., Дем'янюк С. Організація інклюзивного середовища у закладі дошкільної освіти. *Сучасні теоретичні й прикладні контексти спеціальної та інклюзивної освіти* : збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції (18–19 травня 2022 р., Луцьк) / за заг. ред. проф. І. Б. Кузави / І. М. Брушневська, Г. О. Гац, Н. С. Карабанова, З. С. Мацюк, В. Ф. Сергєєва, І. І. Сидорук, Л. П. Стасюк,. Луцьк : ФОП Іванюк В. П., 2022. С. 43–46.
22. Левенок І. С. Соціально-педагогічні аспекти формування резильєнтності учнівської молоді в освітньому середовищі. *Інноваційна педагогіка*. 2023. Вип. 60. Т. 2. С. 134–139. URL: http://www.innovativepedagogy.com.ua/archives/2023/60/part_2/25.pdf.
23. Литовченко С. В., Жук В. В. Універсальний дизайн та розумне пристосування в закладах освіти: від теорії до втілення. Київ : Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 2025. 210 с.
24. Луценко І. В. Асистент вчителя в інклюзивному класі : навчально-методичний посібник. Харків : ВГ «Кенгуру», 2023. 176 с.
25. Мартинчук О. С., Скрипник Т. В. Адаптація та модифікація навчальних програм у НУШ : методичний посібник. Київ : Педагогічна думка, 2024. 192 с.
26. Методичні рекомендації щодо забезпечення доступності, безпечності та інклюзивності освітнього середовища. Київ : Державна служба якості освіти України. 2024. 84 с. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/uploads/public/66d/850/0f5/66d8500f5d232894940546.pdf>.
27. Національна стратегія розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року: огляд інновацій. *Інклюзивна освіта* : журнал. 13 червня 2024. URL: <https://naurok.com.ua/post/nacionalna-strategiya-rozvitku-inklyuzivnogo-navchannya-na-period-do-2029-roku-oglyad-innovaciy>.
28. Остапчук А. О. Психологічна резильєнтність особистості: чинники формування в умовах воєнних викликів. *Вісник Вінницького державного педагогічного університету*. 2024. Вип. 6. С. 45–56. URL: <https://intranet.vspu.edu.ua/pei/index.php/journal/article/view/55>.
29. Павлюк Р. О. Соціальна медіація як технологія врегулювання конфліктів в освітньому середовищі. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Вип. 31. Т. 3. С. 248–254. (7 с.) URL: http://www.apfn-journal.in.ua/archive/31_2020/part_3/42.pdf
30. Про організацію освітнього процесу дітей з особливими освітніми потребами у 2023/2024 навчальному році : Лист МОН України № 1/11479-23 від 31.08.2023. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-organizaciyu-osvitnogo-procesu-ditej-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-u-20232024-navchalnomu-roci>.

31. Про організацію освітнього процесу осіб з особливими освітніми потребами в закладах загальної середньої освіти у 2025/2026 навчальному році : Лист МОН України № 1/17666-25 від 26.08.2025. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/osvita-2/inklyuzivne-navchannya/dlya-fakhivtsiv/metodichni-rekomendatsii-2/list-mon-26082025-117666-25-rekomendaciyi.pdf>.

32. Про схвалення Національної стратегії розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації на 2024–2026 роки : розпорядження Кабінету Міністрів України від 7 червня 2024 р. № 527-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/527-2024-%D1%80#Text>.

33. Скрипник Т. В. Технології супроводу дітей з аутизмом в інклюзивному середовищі. Київ : ФОП Симоненко, 2020. 240 с.

34. Тимошко Г. М., Гладуш В. А. Розвиток комунікативної компетентності педагогів в умовах інклюзивного освітнього середовища : монографія; Нац. акад. пед. наук України [та ін.]. Ніжин : Лисенко М. М. [вид.] ; Київ, 2023. 191 с.

35. Харченко С. Я. Педагогіка соціальної взаємодії: концептуальні засади. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2020. № 5 (336). С. 5–15. (11 с.) URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vlps_2020_5_3.

36. Dubiaha, S., & Shevchenko, Y. (2022). The impact of inclusive practices on academic performance in primary school. *AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research*, 12(2), 124-127. URL: <http://eprints.mdpu.org.ua/id/eprint/12714/1/124-127.pd>.

37. Hordiichuk, O., Nikolenko, L., Shavel, K., Zakharina, M., & Khomyk, T. (2022). Analysis of models of inclusive education in European countries (experience for Ukraine). *Revista Eduweb*, 16(4), 32-41. URL: <https://www.revistaeduweb.org/index.php/eduweb/article/view/476>.

38. Ioannidi, V., & Malafantis, K. D. (2023). Inclusive education and creative learning styles. International opportunities and challenges. *European Journal of Literature, Language and Linguistics Studies*, 7(1). URL: <https://oapub.org/lit/index.php/EJLLL/article/view/445>.

39. Kozibroda, L. V., Kruhlyk, O. P., Zhuravlova, L. S., & Chupakhina, S. V. (2020). Practice and innovations of inclusive education at school. *International Journal of Higher Education*, 9(7), 176-186. URL: <https://eric.ed.gov/?id=EJ1277512>.

Інформаційні ресурси

1. Всеукраїнська школа онлайн. URL: vsho.iznotest.info.
2. Дія.Освіта. URL: osvita.diia.gov.ua.
3. EdEra (Education Era). URL: ed-era.com.
4. Електронна бібліотека НАПН України. URL: lib.iitta.gov.ua.
5. Prometheus. URL: prometheus.org.ua.